

NAGY ISTVÁN

A LAKOSSÁGI HITELEK ÉS A VÁLSÁG HATÁSA A HITELTÖRLESZTÉSEKRE ROMÁNIÁBAN ÉS SZÉKELYFÖLDÖN

Bevezető, kapcsolódó elméletek

„Pénz hajtja a Föld kerekét” – hallhatjuk a mindennapi életben is. Széchenyi a pénztöke és hitel hiányára vezette vissza a magyar gazdaság elmaradottságát (HUSZTI 2002), és ez a megállapítás a közép-európai térségre még jobban jellemző. A jól fejlett pénzügyi szektor megteremtése alapköve lehet a piacgazdaságba való átmenetnek, hiszen e szektor fejlettsége a gazdasági teljesítmény kulcseleme, ugyanis a közvetítő ágazat megléte nélkül nem juthatnak a különböző megtakarítások a szükséges fejlesztésekhez, beruházásokhoz, és nem érvényesülhet a szektor makro- és mikrogazdasági koordináló szerepe sem. Egy ország gazdasági előrehaladása és fejlődése a pénzügyi eszközök jelenlétéhez és elérhetőségéhez kapcsolódik, ebben pedig meghatározó szerep jut a pénzügyi rendszernek. Ha a piac a gazdaság tüdeje, akkor a pénzügyi rendszer a vér, amely a gazdasági mechanizmusok segítségével ezt működteti (MAZILU 2006). A bankpiac által kiadott hitelek pedig a gazdasági-társadalmi rendszerben a motor szerepét töltik be (BÁCE 2008).

A pénzügyi rendszeren belül a bankszektort minden gazdaságban stratégiai ágazatnak tekintik a kormányok. Ez az oka, hogy a bankszektor gazdaságpolitikai jelentőségű feladatokat is ellát. Ezek közé tartozik a bankok pénzteremtő funkciója, a gazdaság pénzellátása, a pénzügyi megtakarítások jelentős részének pénzügyi piacokon keresztül történő átáramoltatása a hitelfelvevőkhöz, és a hitelek allokálása. A bankok továbbá jelentős szerepet játszanak a pénz- és tőkepiaci kamatszint alakításában is, ami közvetett módon hatással van mind a gazdasági növekedésre, mind a pénzügyi egyensúlyra. Végül a szektor különleges érzékenysége is említést érdemel: csekély politikai elbizonytalanodás, félreérthető híradás, a betétesek körében egy-egy pénzügyi intézménnyel szemben támadt gyanakvás, illetve bizalomvesztés súlyos, a bankrendszer egészének stabilitását veszélyeztető pánikot idézhet elő (VÁRHEGYI 1996). A globalizációs hatótényezők egyike a pénzpiacok növekvő koncentrációja, amelynek szerepére különösen figyelni kell a területi fejlődés jövője szempontjából (HORVÁTH 1998).

A pénzügyi globalizáció tehát messze nem autonóm, térbeliséget nélkülöző, felülről vezérelt rendszer, hanem olyan földrajzilag meghatározott fo-

lyamat, amely bizonyos földrajzi helyen elhelyezkedő vállalatok, intézmények és hatóságok szervezeti, technológiai, regulatív és vállalati stratégiáinak az együttes terméke (MARTIN 1999; idézi: GÁL 2000).

A pénzügyi rendszer és szereplői a nemzetgazdaság, és így a gazdasági tér szerves részét képezik. Abban betöltött kiemelkedő szerepüknek köszönhetően, a tőke mozgások makroökonómiai összefüggéseit és banküzemi folyamatait korábban kevésbé ismerő geográfusok, a pénzügyi mozgások térbeli dimenzióival korábban alig foglalkozó közgazdászok, valamint kutatók érdeklődésének homlokterébe került a pénzügyi térnek és mozgásfolyamatainak a vizsgálata. Mindez a regionális tudomány két új irányzatának, a pénzügyföldrajznak, illetve a pénzügyek regionális gazdaságtanának a kialakulásához vezetett, amelyek a pénz térbeli mozgásfolyamataival és megjelenési formáival, a pénztőkék intézményi és szabályozási (regulatív) struktúráival, illetve a pénzügyi mozgások társadalmi és kulturális hatásaival foglalkozó regionális tudományágak (GÁL 2000). A pénzügyi teret a gazdasági térben és amellettt létező, a pénzügyi rendszerben tevékenykedő szereplők és intézményeik kapcsolatai, folyamatai, szabályai stb. „generálják” (WÁGNER 2004).

A modern piacgazdaságokban a gazdasági szereplők közötti kapcsolatok megteremtője és fő közvetítője a pénz, illetve az annak áramlását biztosító pénzügyi rendszer. LOSONCZI-MAGYAR (1994) definícióját elfogadva a pénzügyi rendszer olyan piacok, egyének és intézmények, törvények, szabályok és technikák összességéként definiálható, amelyek lehetővé teszik a pénz- és tőkekapcsolatokat a gazdaságban. A pénzügyi rendszer elsődleges feladata a gazdaságban a gazdasági szereplőknél keletkező megtakarítások pénzügyi eszközök segítségével történő közvetítése, a megtakarítóktól, a megtakarítások végső felhasználóihoz. Összességében elmondható, hogy a pénzügyi közvetítő intézmények sokasága között harc folyik a megtakarítók pénzéért. A verseny hatására kialakuló új közvetítő intézmények és új pénzügyi eszközök növelik a tőkeallokáció hatékonyságát, így a tőkének mint erőforrásnak az eredményesebb felhasználását teszik lehetővé (WÁGNER 2004).

A romániai bankszektor utolsó hatévi fejlődésére nagy hatással volt a gazdaság egészének pozitív dinamikája. Ha a 2000-es évet vesszük alapul, a román gazdaság jó eredményeket ért el a gazdasági növekedés (2,1%-os évi növekedés 2000-ben, 8,3%-os növekedés 2004-ben), az infláció (2005-ben egy számjegyű infláció), a munkanélküliség visszaszorítása, valamint az államháztartási hiány csökkentése (a 2000-es GDP 4%-ról a 2005-ös GDP 0,7%-ra csökkent) terén. Igaz, hogy az utóbbi mutató, elsősorban a gazdasági krízisnek köszönhetően, 2009-ben meghaladta a 7%-ot. Az ezredforduló után a fejlett országokhoz hasonlóan a szolgáltatói szektor egyre jobban kezdett hozzájárulni a GDP-hez, az ipar és a mezőgazdaság GDP részesedése pedig kezdett visszaszorulni.

A gazdasághoz hasonlóan fejlődött a pénzügyi szektor is. Amíg a fejlett országokban a 1990-es évek közepétől a bankszféra és a pénzügyi szolgáltatások területén már megindult egy koncentrációs és fúziós hullám, addig Romániában ekkor kezdtek áttérni a kétszintű bankrendszerre. A piacgazdasági átmenetben a román bankrendszer sok változáson ment át. A legfontosabb strukturális változások között a külföldi tulajdonosok térnyerése, a piac épülésével együtt járó dekoncentrációs folyamat, a bankok számának dinamikus növekedése említhető. A bankok száma 1990 és 1998 között 12-ről (5 külföldi bankfiók, 7 román kereskedelmi bank) 42-re (6 külföldi bankfiók, 36 román kereskedelmi bank) nőtt, majd főleg a bankcsődök miatt visszaesett a 2005-ös év végi 39-re, amihez hozzáadódik a Creditcoop hálózat¹ is. 2007-től visszanozott 42-re és ez 2010 végéig nem változott. Az egymillió lakosra jutó hitelintézmények száma (180 – saját számítás) azonban jóval a KKE-átlag (224 – saját számítás) és az EU-átlag (580 – saját számítás) alatt van.

A szektorban azonban nagyon jellemző a koncentráció, a nagy bankok jelenléte, a mérlegfőösszeg szerinti első öt legnagyobb bank az eszközök körülbelül 60%-át, míg az első tíz bank a 80%-át tudhatta magáénak. Hasonló a helyzet a megszerzett profitnál is, az első öt legnagyobb profitot elérő bank az összprofit több mint 80%-át, míg a 10 legnagyobb a 95%-át szerezte meg.

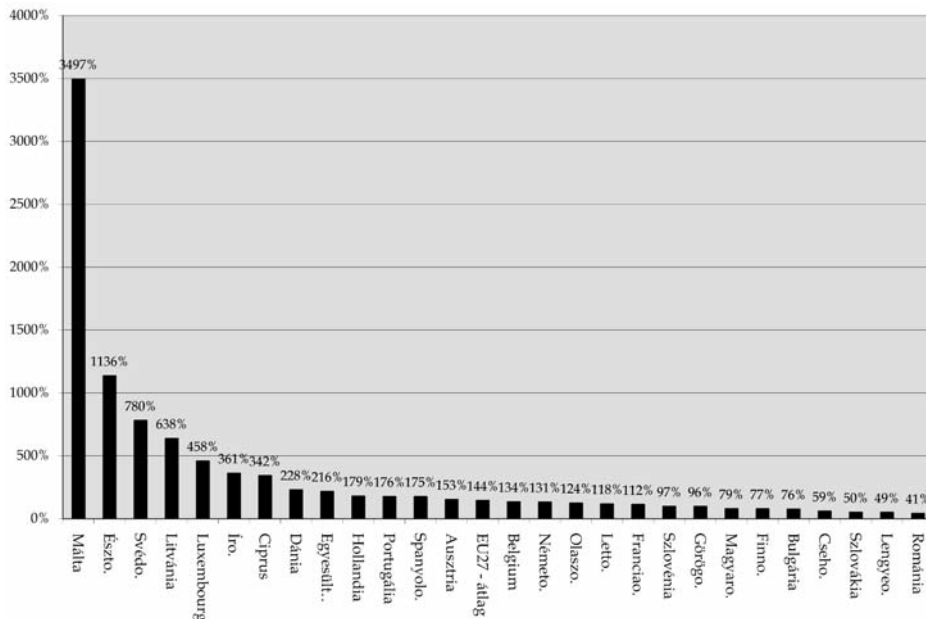
Az 1990-es évek végétől a romániai bankszektor dinamikus fejlődése figyelhető meg, amely az új törvénykezés, a devizavásárlás liberalizálása, az elektronikus elszámolási rendszer bevezetése következtében folytatódott. A változások utáni 104%-os mérlegfőösszegi GDP arány 2001-re lecsökkent 22%-ra, erre az évre tehető a banki csődök vége, miután növekedési hullám kezdődött. 2001 után az éves mérlegfőösszeg sokkal nagyobb iramban nőtt, mint a GDP, ennek köszönhetően 2004-re elérte a GDP 38%-át, 2005-ben meghaladta a 45%-ot, míg 2010-ben a 66%-ot (BNR 2010). Ez azonban még mindig jóval kisebb, mint a környező országoké (Magyarországon 2009-ben 123%, Bulgáriában 110%, Csehországban 115%), nem beszélve az EU-s átlagról (2009-ben a GDP 340%-a – EBF 2010).

A növekedés mozgatórugója egyértelműen a hitelmennyiség növekedése, amelynek összeszköz részaránya a 2002-es 37,6%-ról a 2010. évi 60%-ra nőtt. A nagy évi növekedés ellenére a magánszektornak adott² hitelek aránya a GDP-hez viszonyítva még mindig alacsony, 2003-ban 16%, 2009-ben pedig 41%, hiszen a többi közép-európai országban 2009-ben – Magyarország 79%, Szlovákia 50%, Csehország 59%, Lengyelország 49% – ez magasabb volt, az európai uniós átlag pedig 2009-ben meghaladta a 144%-ot (EBF 2010; L.: 1. ábra).

A 2001–2007 időszakban a magánszférának adott hitelek robbanásszerű növekedésének lehettünk tanúi. Amíg a magánszférának adott hitelek reális növekedése ebben az időszakban évi 18% volt, addig a lakossági hitelek növekedése elérte az évi 100%-ot (mindamellet, hogy létrejött a CRB és a Bi-

roul de Credit³). A lakossági hitelek növekedése várható volt, hiszen 2000-ben a lakossági hitelek aránya a magánszférának adott hiteleknek csupán 5,7%-a volt. Ez a növekedési trend folytatódott is, hiszen 2005 végére ez az arány elérte a 17%-ot, 2009-re pedig a 35%-ot.

1. ábra
Magánszektori hitelek/GDP (2009)

Forrás: Az EBF adatai alapján saját szerkesztés

Lakossági hitelek alakulása és szerkezete Székelyföldön

A lakossági hitelek külön elemzésének fontosságát az is jól szemlélteti, hogy mára a lakossági hitelek súlya a bankok mérlegében meghaladja a 20%-ot, illetve a teljes hitelállomány 35%-át.⁴ A hitelállományban betöltött szerepe azonban még mindig jóval az EU27 átlag (44% - EBF 2009) alatt van, azonban súlya folyamatosan növekszik, hiszen 2005-ben alig haladta meg a 20%-ot. Az elmúlt években úgy Romániában, mint a régió többi országában, a lakossági hitelek jelentős változáson mentek keresztül, a lakosság egyre nagyobb része tanult meg az eladósodottság érzésével együtt élni és egyre nagyobb intenzitással keresi a hitelfelvétel lehetőségét. A hitelintézmények pedig egyre szélesebb termékskálával és egyre hangosabb médiakampánnyal versenyeznek a hitelfelvevőkért (TARDOS-VOJNITS 2006). Ha a hitelállományt a

GDP-vel hasonlítjuk össze, akkor úgy tűnhet, hogy még hatalmas növekedési lehetőség van ebben a szegmensben, hiszen a lakossági hitelek GDP-hez mért aránya 2009-ben csupán 15% (EU27 átlag – 63%). Ez megegyezik a magyarországi 2004-es szinttel. A lakossági hitelek területi eloszlását vizsgálva kiderül, hogy az országos átlaghoz hasonló fontossággal bírnak az átlagos urbanizáltsági és népsűrűségi rátával rendelkező Maros,⁵ itt arányuk meghaladja a 37%-ot, illetve Kovászna megyében, ahol az arányuk 41%. A rurálisabb jellegű Hargita megyében, 2009-ben, a lakossági hitelek az összhiteleknek csupán 30%-át jelentették (ezzel a 41 megye közül a 37. helyen áll), ez kisebb, mint a 2007-es országos átlag (33%). Persze ez nem feltétlenül jelent rosszat, ha ehhez nagyobb vállalkozói kedv és nagyobb vállalkozói hitelértvágy társul, mint például Bukarest-Ilfov régióban (29,6% a lakossági hitelek aránya).

A lakossági hitelek növekedési hulláma Romániában a 2005–2008 közötti időszakra tehető. 2005 és 2007 között az egy lakosra eső hitelek az átlag 128 euró értékről 700 euróra nőttek, ami két év alatt több mint ötszörös növekedést jelent. A növekedés 2008-ban elérte a csúcspontot, a gazdasági krízis pedig 2009-ben megállította egy 880 eurós szinten.

1. táblázat

Lakossági hitelek alakulása (millió euró, 2005–2009)

	2005	2007	2009	2005/2009
Hargita megye	25,67	103,82	112,65	339%
Kovászna megye	24,59	100,19	103,02	319%
Maros megye	54,73	273,70	340,90	523%
Székelyföld	104,98	477,71	556,58	430%
Románia	2797,67	15 117,42	19 053,75	581%
Székelyföld/Románia	3,8%	3,2%	2,9%	

Forrás: Saját számítások a BNR adatai alapján

A növekedés alól természetesen Székelyföld sem képezhetett kivételt. Ez a növekedés a régió megyéi esetében azonban korántsem azonos és homogén. Ha a vizsgált 2005–2009 közötti időszakban, Romániában az egy lakosra jutó hitelek (euróban) növekedése közel 600%, addig ez a növekedés jóval kisebb Hargita és Kovászna megyében (342%, illetve 321%). A két székelyföldi megye az utolsó kettőnek számít az országos növekedési rangsorban. Hasonlóan gyenge növekedést realizált Maros megye is, ahol a vizsgált időszakban közel 500%-ot nőttek a lakossági hitelek. Az alacsonyabb növekedési rátáknak köszönhetően Székelyföld országos részesedése is lecsökkent,⁶ ha 2005-ben a romániai lakossági hitelek közel 4%-át Székelyföld adta, addig ez az arány 2009-re 3% alá csökkent (L. 1. táblázat).

A gyenge növekedésnek több oka is lehet.⁷ Az egyik valószínű ok lehet, hogy a növekedés a három székelyföldi megyében hamarabb megkezdődött és hamarabb be is fejeződött, mint a többi romániai megyében. A vizsgált időszak első évében, 2005-ben a három székelyföldi megye közül Kovászna megyében volt a legnagyobb az egy főre eső lakossági hitel (110 euró/fő), amivel a 14. (L. 2. táblázat) az országos rangsorban. A megye hasonló helyezést ért el a GDP/fő szerinti országos rangsorban is (17.). Ennél jóval gyengébben szerepelt Maros (94 euró/fővel a 21.) és Hargita megye (78 euró/ fővel a 25.), habár a GDP/fő szerinti rangsorban jó helyezéseket értek el (15., illetve 19.).

2. táblázat

Egy személyre eső lakossági hitelek (euró, rang, 2005–2009)

	2005		2007		2009		2005/2009	
	Euró	Rang	Euró	Rang	Euró	Rang	%	Rang
Hargita megye	78	25.	318	38.	346	42.	343	40.
Kovászna megye	110	14.	448	27.	462	31.	329	41.
Maros megye	94	21.	470	24.	586	24.	523	35.
Országos átlag	128	(10)	699	(10)	883	(7)	589	

Forrás: Saját számítások a BNR adatai alapján

A 2005-ös jó teljesítményét Kovászna megye nem tudta sokáig tartani, a növekedési hullám jóval kisebb volt, mint az országos átlag, ezért 2007-ben a 27., majd 2009-ben a 31. helyre csúszott. Hasonlóan ugyancsak 17 helyett rontott Hargita megye, amely 2009-ben az utolsó, 42. helyet tudhatja magáénak. Ha Kovászna megye esetében ez a pozíciórontás együtt járt a GDP/fő romlásával is (2005-től folyamatosan romlott a 17. helyről a 23. helyre), addig Hargita megye helyzete a vizsgált időszakban a GDP/fő szerinti rangsorban nem változott (19.). A GDP/fő alakulásával együtt (mindkét esetben 3 pozíciórontás figyelhető meg a 2005–2009 közötti időszakban) változott az egy főre eső lakossági hitel Székelyföld legfejlettebb megyéjében, Maros megyében. 2005-ben a GDP/fő szerinti rangsorban Maros megye a 15. és az egy főre eső lakossági hitel szerint 21., 2007-ben a 17., illetve a 24., 2009-ben pedig a 18., illetve a 24. A 2009-es lakossági hitel területi bontását a 2. ábra szemlélteti, ahol jól látható, hogy az erdélyi, a bukaresti régió és a tengerparti (Konstanca és Tulcea) megyékben jóval nagyobb az egy főre vetített hitelek aránya, mint a többi fejletlenebb régióban.

Székelyföldön a gyenge lakossági hitelnövekedést a fent említett ok tehát csak részben és esetleg Kovászna megye esetében magyarázza. A megye 2005-ben a GDP/fővel mért gazdasági fejlettségénél jobban szerepelt, az utána következő GDP/fő romlása azonban az átlagnál jóval alacsonyabb hitelnövekedéssel járt.

2. ábra

Egy lakosra eső személyi hitelek Romániában (2009, euró)

Forrás: Saját szerkesztés a BNR adatai alapján

Az alacsony lakossági hitelek másik lehetséges oka az alacsony jövedelem és a jövedelemhez mért nagyobb adósságteher lehet. A 3. táblázat a székelyföldi megyék nettó jövedelmét tartalmazza a 2005–2008 közötti időszakban.

3. táblázat

Az átlagos nettó jövedelem alakulása 2005–2008 között Székelyföldön (euró)

	2005		2007		2008	
	Euró	Rang	Euró	Rang	Euró	Rang
Hargita megye	185	20.	285	19.	268	22.
Kovászna megye	170	37.	244	40.	236	41.
Maros megye	160	41.	238	42.	233	42.
Országos átlag	206	9.	313	7.	309	6.

Forrás: Saját számítások a Román Statisztikai Hivatal adatai alapján

Mindhárom megyében jóval átlag alattiak a fizetésből származó jövedelmek. Kovászna megye 2005-ben utolsó előtti, 2007-től pedig az utolsó helyen, Hargita megye pedig 2008-ban az utolsó előtti helyen volt. Valamivel jobb a helyzet Maros megyében, ahol 2008-ban a 268 euró nettó jövedelem a 22.

helyre volt elegendő. Figyelembe véve, hogy a Román Nemzeti Bank szabályozása alapján a vizsgált periódusban a lakossági eladósodottság felső határa a fizetés százalékában volt meghatározva (például fogyasztói hitelek esetében a havi részlet és kamat összege nem haladhatta meg a nettó jövedelem 30%-át), valamint azt, hogy bizonyos jövedelemi szint alatt a hitelintézmények nem hagytak jóvá hiteleket, úgy tűnik, hogy az alacsony jövedelem jó magyarázója az alacsony hiteleknek. Ezt megerősíti az egy lakosra eső hitelek és nettó jövedelmek közötti korrelációs együtttható értéke is, amely 0,75-ös értékkel erős korrelációra utal. Persze léteznek ellenpéldák is, hiszen Bihar megye a nettó jövedelmek országos rangsorában Hargita megye előtt a 40., az egy lakosra eső hitelek rangsorában pedig a 10.

Az adósságteher (egy lakosra eső hitelek/jövedelem) vizsgálata azonban aggodalomra ad okot, hiszen 2009-ben Hargita megyében nagyon magas volt az adósságteher. Az országos rangsorban hátulról a 3. (habár 2005-ben a 26. helyezést tudhatta magáénak). Hargita megyéhez hasonlóan a hitelek a nettó jövedelemhez képest nagyobb intenzitással nőttek Kovászna megyében is, hiszen 2005-ben az első tíz megye közé tartozott, míg 2009-ben a 26. Maros megye a vizsgált időszakban megőrizte pozícióját (23.).

A székelyek hiteltől való tartózkodásának természetesen nemcsak gazdasági, hanem társadalmi okai is lehetnek. A társadalmi okok a neveltetésre és kulturális okokra vezethetőek vissza. A székely családokban rossz szemmel néznek/néztek a hitelre (főleg azon hitelekre, amelyhez a saját házat kell fedezetbe helyezni), az eladósodottságra, idegenkednek ettől. Munkám során többször tapasztaltam, hogy szabad felhasználású hiteligénylés esetén a magyar anyanyelvű ügyfél pontos összegű hitelt kért (pontos számítást hozva magával, hogy mikor mennyi pénzre van szüksége), míg a román anyanyelvű ügyfél a maximumot kérte, amit jövedelem alapján megkaphatott.

Kockázati és adósság-visszafizetés szempontból az sem mindegy, hogy a lakossági hiteleknek milyen a szerkezete és a devizaneme. A Román Nemzeti Bank honlapján található adatok szerint Romániában az ingatlanfedezet nélküli személyi kölcsönök (továbbiakban fogyasztói hitelek) meghaladják a lakossági hitelek 76%-át. A lakáshitelek alacsony aránya (24%) véleményem szerint elsősorban a kormányzatilag támogatott lakáshitelek alacsony szintjére vezethető vissza.⁸ Azokban a környező országokban, ahol a lakáshitelezés nagyobb állami támogatottságot élvez/élvezett, a lakáshitelek súlya jóval nagyobb (Magyarországon kb. 70%) és megközelíti az EU-s átlagot (81%).

Romániában a fejlettebb megyékben, a magasabb lakásáraknak és jövedelmeknek köszönhetően, nagyobb a súlya a lakásvásárlási és ingatlanfedezeti hiteleknek. 2009-ben a legnagyobb ingatlanfedezeti hitelarány Bukarestben volt (32%), öt követi Temes és Kolozs megye 29, illetve 28%-kal. Mindhárom székelyföldi megyében az országos átlagnál alacsonyabb volt az ingatlanfedezettel rendelkező hitelek aránya. Maros megyében 20%, Kovász-

na megyében 14%, Hargita megyében pedig 13%. Ezzel az országos rangsorban a 19., 35., illetve 36. helyen állnak. Az ürömhöz (az alacsonyabb ingatlanfedezeti hitelek aránya nagyobb kockázatot és hitelkamatokat feltételez) öröm is vegyül, hiszen a valutában felvett hitelek aránya mindkét gyengén szereplő székelyföldi megyében nagyon alacsony (Kovászna megyében 39%, Hargita megyében 36%), Maros megyében pedig megközelíti az országos átlagot (61%). Az újtól és az „egzotikus” hitelektől való tartózkodás jelen esetben (gazdasági válság) előnyt jelenthet, hiszen a válság éveiben az alacsonyabb külföldi valutában felvett kölcsönök hitelkamatlábai nem tudták kompenzálni a lej gyengülését. Az euró 30%-os és a svájci frank 80%-os erősödése szinte megduplázta a lejben átszámolt valutában felvett hiteleket, ami a valutában jobban „eladósodott” megyék lakosait sokkal jobban megviseli. Ez valószínűleg tükröződni fog a hitelmaradásokban is.

Lakossági hiteltörlesztési elmaradások Székelyföldön

Ami a hiteltörlesztési elmaradásokat illeti, ezek természetesen abszolút mértékben követték a lakossági hitelek növekedésének alakulását. A gazdasági válság hatására pedig a lakossági hitelekhez viszonyított arányuk is megnőtt. Jól látható (3. ábra), hogy a gazdasági boom utolsó éveiben az elmaradások is nagyon alacsony 0,25% (2007) szinten voltak, míg 2009-re ezek megközelítettek a 2%-ot. Ha az elmaradások területi eloszlását vizsgáljuk, jól látható, hogy Székelyföldön (4. ábra) Hargita megyében, annak ellenére, hogy alacsony a valutában felvett hitelek aránya, a legnagyobb az elmaradások aránya. A 30 napnál nagyobb hitelmaradások és hitelek értéke 2005-ben meghaladta a 2,8%-ot, 2007-re visszaesett 0,89%-ra, majd 2009-ben elérte a 2,92% csúcserőértéket (ez majdnem négyszerese a legkisebb elmaradásokkal rendelkező Szilágy megye értékének).

Maros megyében mindhárom vizsgált évben az átlag alatti volt az elmaradások aránya, Kovászna megyében 2005-ben és 2007-ben elenyésző (0,12%, illetve 0,15%), 2009-ben viszont átlag feletti 1,98%.

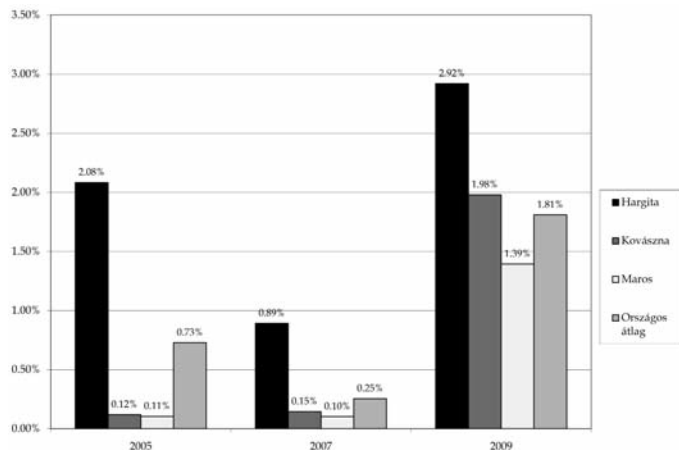
Ha a lakossági hitelmaradások országos rangsorát nézzük, javuló tendenciájával kitűnik Maros megye, amely a 2005-ös 20. helyről a 14. helyre tornázta magát, Hargita megye helyzete nem változott (39.), Kovászna megye pedig a 26. helyről a 34. helyre csúszott.

A hitelmaradások alakulásának számos oka lehet. A székelyföldi megyék munkanélküliségi rátáját, a megyék lakosságának jövedelmi szintjét, a devizahitelek⁹ arányát, az ingatlanfedezetű hitelek arányát vizsgálva kiderül, hogy Kovászna megye és Hargita megye mindenütt rosszul szerepel. Ha a fent említett mutatók és a hitelmaradások országos rangsora között nem lehet szoros összefüggést kimutatni (a rangsor-korrelációs együttható 0-hoz

közeli), a székelyföldi adatok meglepő eredményt és szoros korrelációt mutatnak, a különböző mutatók szerinti országos helyezések hasonlóak (kivételt képez a GDP/fő szerinti rangsor).

3. ábra

A 30 napnál nagyobb hitelemaradások a lakossági hitelek százalékában (% , 2005–2009)

Forrás: Saját szerkesztés a BNR adatai alapján

4. ábra

A 30 napnál nagyobb hitelemaradások a lakossági hitelek százalékában (% , 2009)

Forrás: Saját szerkesztés a BNR adatai alapján

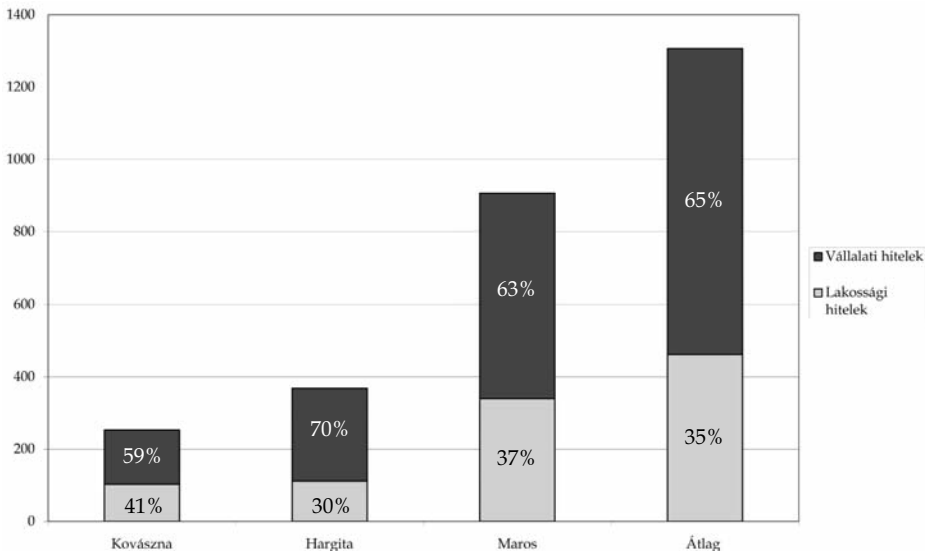
A vállalati hitelek alakulása Székelyföldön

A vállalati hitelek elemzése különösen fontos, hiszen Romániában a vállalati hitelek meghaladják a teljes hitelállomány 65%-át, ami jóval az EU27 átlag (56% – EBF 2009) felett van. A lakossági hitelek rohamos növekedése miatt azonban súlya folyamatosan csökken, hiszen 2005-ben a hitelállományi aránya 80% volt.

A vállalati hitelek hasonlóan fontos szerepet töltenek be a székelyföldi megyék esetében is, ezen belül főleg Hargita megye esetében, ahol a vállalati hitelek az összhitelek 70%-át teszik ki (4. az országos rangsorban – L. 5. ábra). Maros megyében ez az arány valamivel alacsonyabb, az országos átlaghoz közeli, 63%, Kovászna megyében pedig az átlag alatti és megközelíti az EU-s átlagot (59%).

5. ábra

A hitelek struktúrája Székelyföldön és Romániában (2009)

Forrás: Saját szerkesztés a BNR adatai alapján

A lakossági hitelekhez hasonlóan a vállalati hitelek növekedési hulláma is a 2005–2008 közötti időszakra tehető. 2005 és 2007 között a vállalati hitelek hazai pénznyben megduplázódtak (49 milliárd Ron-ról 100 milliárd Ron-ra), a növekedés 2008-ban elérte a csúcspontot, a gazdasági krízis pedig 2009-ben megállította egy 147 milliárd lejes szinten. A vizsgált időszakban az országos átlaghoz hasonlóan alakultak a vállalati hitelek Hargita megyében

(195%), Maros és Kovászna megyében pedig az országos átlagnál jóval lassabban növekedtek (149%, illetve 115% – L. 4. táblázat).

4. táblázat

A vállalati hitelek alakulása (millió euró, 2005–2009)

	2005	2007	2009	2005/2009
Hargita megye	102	219	300	195%
Kovászna megye	81	131	175	115%
Maros megye	266	580	663	149%
Székelyföld	449	930	1138	153%
Románia	13 578	27 741	40 484	198%
Székelyföld/Románia	3,31%	3,35%	2,81%	

Forrás: Saját számítások a BNR adatai alapján

A nagy növekedés ellenére Székelyföld a Romániában kiadott vállalati hitelek csupán 2,8%-át (nagyjából megegyezik a lakossági hitelek arányával) tudhatja magáénak, ami a Bukarestben felvett vállalati hitelek egytizedét sem éri el.¹⁰

6. ábra

1000 lakosra eső aktív vállalatok száma (2009)

Forrás: Saját számítások az ONRC és a Statisztikai Hivatal adatai alapján

A vállalati hitelek területi eloszlásának vizsgálata azonban relatív mutatókat feltételez. Az egyik legjobban használható területi egyenlőtlenségeket kifejező mutató pedig az egy aktív vállalatra vetített hitelek aránya. Ha a 2009-es ezer lakosra visszaosztott aktív vállalatok számának területi eloszlását elemezzük (L. 6. ábra), jól látható, hogy az erdélyi megyékben jóval nagyobb a vállalkozói kedv.

Bukarest után Kolozs, Brassó, Arad és Temes megyékben kimagaslóan nagyobb volt az ezer lakosra visszaosztott aktív vállalatok száma. Temes megye után, az ezer lakosra eső 72 aktív vállalattal, meglepő módon Hargita megye van (6. az országos rangsorban), Maros megye 56 aktív vállalattal a 17., Kovászna megye pedig a 24. (50 aktív vállalat). A nagyobb vállalkozói kedv ellenére Hargita megyében az aktív vállalatra eső hitelek aránya nagyon alacsony (11 ezer euró), és ezzel az országos rangsorban az utolsó.

7. ábra

Egy aktív vállalatra eső hitelek aránya (euró, 2009)

Forrás: Saját számítások az ONRC és a Statisztikai Hivatal adatai alapján

Hargita megyéhez hasonlóan rosszul szerepelt Kovászna megye (L. 7. ábra), amely az aktív vállalatra eső 13 ezer euró hitellel. A 39. Maros megyében is az országos átlag (26 ezer euró) alatti az aktív vállalatra visszaosztott hitelek nagysága, 17 ezer euróval a 31. a rangsorban. Hargita és Kovászna megye rossz eredményének több oka lehet. Elsősorban a sok, de kis méretű vállal-

kozások nem elég erősek pénzügyi/vagyoni szempontból, ezek hiányában pedig csak kisebb hitelekhez tudtak hozzájutni.

Romániában az aktív vállalatra eső hitelek a 2005–2009 közötti időszakban 150%-kal nőttek. Ezen növekedés alól Székelyföld sem kivétel, de a növekedés nagyságában különbségek vannak. Hargita megyében a növekedés átlag körüli (142%), Maros megyében 130%, Kovászna megyében pedig csupán 76%. Ezzel az alacsony növekedési rátával Kovászna megye az utolsó előtti helyet tudhatja magáénak (L. 5. táblázat). Az alacsony növekedést két ok befolyásolhatja: vagy az átlagnál gyengébben növekedtek a vállalati hitelek a székelyföldi megyékben, vagy az átlagnál több vállalkozás zárt be a vizsgált időszakban. Székelyföldön 2005 és 2009 között körülbelül 19 ezer vállalat zárt be, amely az aktív vállalatok 28%-a. A legnagyobb bezárási hullám Maros megyében volt (39. az országos rangsorban), a megyében az aktív vállalatok mintegy harmada becsukta kapuit. Hargita és Kovászna megyében ez valamivel alacsonyabb volt és megegyezett az országos átlaggal (24%).

5. táblázat

A vállalati hitelek, az egy aktív vállalatra eső vállalati hitelek és a bezárt/aktív vállalatok időbeni alakulása (2005–2009)

Megye	Egy aktív vállalatra eső hitelek 2009 - ezer euró	Rang	Egy aktív vállalatra eső hitelek 2009/2005	Rang	Vállalati hitelek 2009/2005	Rang	Bezárt/aktív vállalatok 2009/2005	Rang
Hargita	11	42.	142%	28.	195%	26.	23%	13.
Maros	17	31.	130%	33.	149%	37.	33%	39.
Kovászna	13	39.	76%	41.	115%	41.	24%	14.
<i>Országos átlag</i>	26	(5)	150%	(22)	198%	(24)	24%	(21)

Forrás: Saját számítások az ONRC és a Statisztikai Hivatal adatai alapján

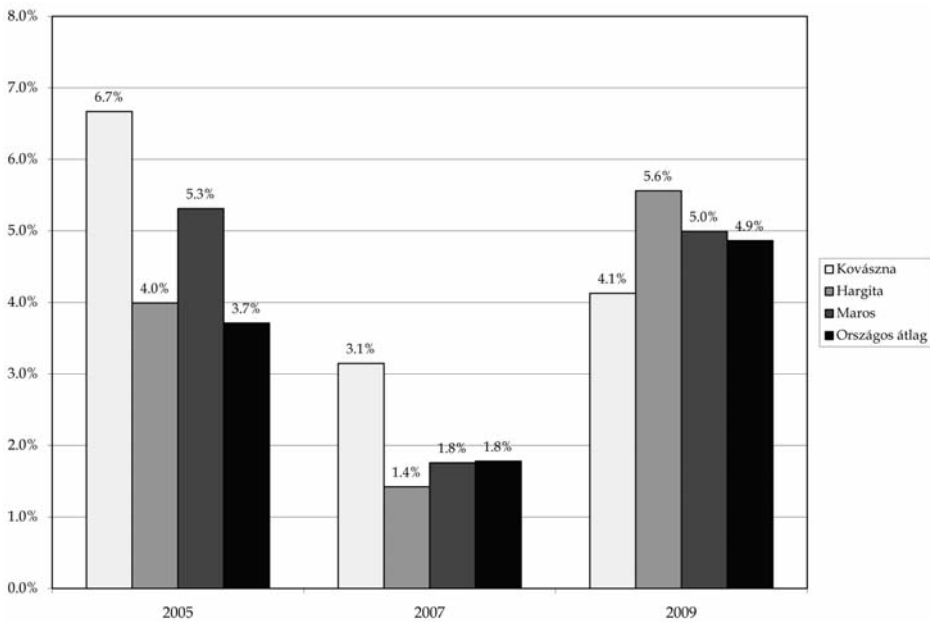
Székelyföldön az aktív vállalatra eső hitelek alacsony mértéke tehát több ok közös következménye. Maros megye elsősorban a bezárt vállalatok nagy mértékének köszönheti helyezését, Kovászna megye pedig a vállalati hitelek gyenge növekedésének. Hargita megyében az alacsony urbanizáltsági fok, a sok mezőgazdasági és fafeldolgozó szegmensben tevékenykedő alacsony tőkésítésű és hitelképes vállalatnak köszönhetően nagyon alacsony az aktív vállalatra eső hitelek aránya. A megye az utolsó az országos rangsorban.

A vállalati hiteltörlesztési elmaradások Székelyföldön

Ha a gazdasági növekedés periódusában a hitelek egyértelműen hozzájárulnak a vállalatok modernizációjához, új technológia bevezetéséhez, fejlesztésekhez és ezáltal éves forgalmuk és profitjuk növekedéséhez, a megrendelések csökkenésével járó gazdasági válság hátrányosan érintheti a több hitellel rendelkező vállalatokat és megyéket (főleg azokat, ahol nagy az építkezési szektor aránya).

8. ábra

A 30 napnál nagyobb hitellelmaradások a lakossági hitelek százalékában (% , 2005–2009)

Forrás: Saját szerkesztés a BNR adatai alapján

A vállalati hiteltörlesztési elmaradások természetesen a válság hatására megnövekedtek, de a növekedés nem volt akkora mértékű (az országos átlag 2005-ös 3,7%-os szintről a 2009-es 4,9%-os szintre nőtt – 8. ábra), mint a lakossági hitelek esetében (a lakossági elmaradások az elemzett időszakban mintegy háromszorosára nőttek). Igaz, hogy a vállalati hitelek esetében már 2005-ben nagy volt az elmaradások aránya. A gazdasági boom a vállalati hiteltörlesztési elmaradásokat is visszaszorította 2007-ben 1,8%-ra (az eredmény torzíthat, hiszen a 2006-2007-es hitelvágyat és a hitelek növekedését csak késve követik a törlesztési elmaradások), majd a gazdasági válság hatására az arány elérte az 5%-ot.

Az elmaradások alakulásában a székelyföldi megyék is követték az országos trendet. A legrosszabban teljesítők Hargita megye vállalatai, hiszen Székelyföldön 2005-ben a legkevesebb, 2009-ben pedig a legtöbb törlesztési elmaradást tudhatták magukénak (L. 9. ábra). Ez befolyásolta az országos rangsorban elfoglalt helyet is, a megye a 2005-ös 21. helyről a 24. esett.

9. ábra

A 30 napnál nagyobb hitelemaradások a vállalati hitelek százalékában (% , 2009)

Forrás: Saját szerkesztés a BNR adatai alapján

Hargita megyével ellentétben Maros és főleg Kovászna megye meglepő eredményeket ért el. Maros megye az országos rangsorban a 30. helyről a 13. helyre tornázta fel magát, Kovászna megye pedig a 34. helyről az 5. helyre. Kovászna megye jó szereplését részben a 2005–2009 közötti vállalati hitelek alakulása magyarázza, hiszen Romániában az elemzett időszakban ebben a megyében nőttek a legkevesebbet a hitelek (L. 4. táblázat).

A vállalati hiteltörlesztési elmaradások alakulásának több oka is lehet. Egy lehetséges ok az aktív vállalkozások megszűnése és ezzel együtt a felvett hitelek bedőlése, illetve a devizában felvett hitelek nagy aránya. Rangkorrelációs együtthatót számolva gyenge fordított kapcsolat fedezhető fel a devizában felvett hitelek aránya szerinti rangsor¹¹ és az elmaradások rangsora között (-0,34 a korrelációs együttható értéke), a bezárt vállalkozások alakulása és az elmaradások alakulása között pedig nincs kapcsolat (0-hoz köze-

li a korrelációs együtttható). Hasonló a helyzet a székelyföldi megyék esetében is. Kovászna megye a devizahitelek szerinti rangsorban a 12., az elmaradások szerint az 5., Maros megye 26., illetve 13., Hargita megye 22., illetve 24.. Székelyföldön a bezárt vállalkozások alakulása és az elmaradások alakulása esetében sem hasonlítanak a helyezések, Hargita megye a 13., illetve a 24., Kovászna megye a 14., illetve az 5., Maros megye a 39., illetve a 13.. Úgy tűnik, a vállalati hiteltörlesztések alakulásának okát és a válság hatását az elmaradásokra máshol kell keresni. Hargita megye esetében (a másik két székelyföldi megyében átlagosak, illetve átlag alattiak a hitelelmaradások) az alacsony urbanizáltsági fok és a mezőgazdaság túlsúlya mellett a vállalati struktúra adhatja meg a választ. Romániában a vállalatok (mezőgazdasági vállalatokon kívül) 13%-a az ipari, 9%-a az építőipari, 41%-a a kereskedelem és 37%-a a szolgáltatás ágazatban tevékenykedik (L. 6. táblázat).

6. táblázat

A vállalatok számának struktúrája a székelyföldi megyékben (2009)

	Hargita megye	Kovászna megye	Maros megye	Románia
Kitermelő ipar	0,3%	0,3%	0,3%	0,2%
Feldolgozóipar	17,6%	17,7%	13,3%	12,6%
Építőipari ágazat	12,6%	9,6%	11,2%	9,4%
Kereskedelem	35,3%	40,5%	35,9%	40,9%
Szolgáltatás	34,1%	31,9%	39,4%	36,9%

Forrás: Saját számítások az ONRC és a Statisztikai Hivatal adatai alapján

Székelyföldön a szolgáltatási ágazat Maros megyében a legfejlettebb (az aktív vállalatok 40%-a), a legtöbb kereskedőcég pedig Kovászna megyében tevékenykedik. Hargita megyében az ipar (beleértve az építőipart is) aránya a legnagyobb, 31%-os, amivel jóval a Maros megyei (24%), illetve az országos átlag (22%) fölött van. Ez az az ágazat, amelyet a legjobban érintett a válság. Úgy tűnik, hogy az országos átlagnál nagyobb Hargita megyei vállalati hitelelmaradásokat ez magyarázza. Az átlagnál több építőipari és a nagyobb számú feldolgozóipari vállalatot (főleg az építőiparhoz kapcsolódó feldolgozást és bútorkészítést) a válság jobban érintette, ez pedig megmutatkozott a hitelelmaradásokban is.

Összegzés, konklúziók

A lakossági hitelek esetében vizsgált mutatók alapján Maros megye közepesnél jobb megyének mondható, Kovászna és Hargita megye pedig az utolsó negyedhez tartozik (L. 7. táblázat). Ez természetesen „együtt jár” a hitelel-

maradásokkal is. Ami meglepő, hogy Székelyföldön a hitelemaradásokra fordítottan „hatott” a devizahitelek aránya. A viszonylag kevés külföldi valutában felvett hitellel rendelkező (a fenti táblázatban fordított sorrend szerepel, elől vannak a nagy devizahitelekkel rendelkező megyék) két székelyföldi megyének nagyok a lakossági hitelemaradásai.

7. táblázat

A székelyföldi megyék országos helyezése (különböző mutatók, rangok, 2009)

Mutató	Maros megye	Hargita megye	Kovácsna megye
Lakossági hitelek / lakos	24	42	31
Ingatlanfedezetű hitelek aránya / lakossági hitelek	19	36	35
Devizában felvett lakossági hitelek aránya ⁱ	16	37	36
Lakossági hitelemaradások	14	39	34
Munkanélküliségi ráta	18	32	35
Átlagos nettó jövedelem ⁱⁱ	22	41	42
Urbanizáltsági szint	15	28	17
19 év alatti és 65 év feletti lakosság aránya	27	22	20
Aktív vállalatra eső hitelek	31	42	39
1000 lakosra eső aktív vállalatok száma	17	6	24
Devizában felvett vállalati hitelek aránya ⁱⁱⁱ	16	20	30
Vállalati hitelemaradások	13	24	5
GDP/fő	18	19	23

i A legtöbb devizában felvett hitellel rendelkező megye 1., a legkisebb aránnyal rendelkező pedig 42. a sorrendben.

ii 2008-as adat.

iii A legtöbb devizában felvett hitellel rendelkező megye 1., a legkisebb aránnyal rendelkező pedig 42. a sorrendben.

Forrás: Saját számítások a BNR és a Román Statisztikai Hivatal adatai alapján

Hasonlóan érdekes a GDP/fő helyezés is, hiszen a mutató alapján mindhárom megye hasonló fejlettségű (18., 19. illetve 23. az országos rangsorban). Ha Maros megye esetében a GDP/fő szerinti pozíció nagyjából megegyezik a többi mutató szerinti rangsorral, addig Kovácsna és Hargita megye minden vizsgált mutató esetében jóval rosszabbul szerepelt a GDP/fő szerinti rangsornál. A lakossági hitelek esetében az egyik lehetséges ok az országos átlagnál jóval nagyobb mértékű feketemunka és a munkakönyvbe beírt alacsony fizetések (különbség van a munkakönyvbe beírt jövedelem és az effektív kézbe kapott jövedelem között). A nagyobb feketemunka jól magyarázza az országos átlagnál nagyobb munkanélküliséget, a beírt bérek alacsony szintje és a nagyobb feketemunka pedig a kisebb hiteleket.

Egy másik lehetséges ok az alacsony városiasodás és a korszerkezet lehet. 44%-os urbanizáltsági szintjével Hargita megye a Közép régió legalacso-

nyabb és Erdély harmadik (Beszterce-Naszód 36%-a és Szilágy megye 41%-a után) legalacsonyabb városiasodottsági szintjével rendelkezik (28. az országos rangsorban). Hargita megyével ellentétben, ahol az alacsony urbanizációs szint jó magyarázója az alacsony hitelaránynak, Kovászna megye lakosságának több mint fele (50,5 %) városban lakik (NAGY 2010). Hasonló a helyzet Maros megyében is. Székelyföldön a hitelképes lakosság (19 év alatti és 65 év fölötti lakosság¹²) legkisebb arányban Maros megyében található (a lakosság 62%-a), Hargita és Kovászna megyében ez az arány országos átlag körüli (63%).

Mindezek tükrében a lakossági hitelek és GDP/fő szerinti rangsorkülönbséget Hargita megyében véleményem szerint a nagyobb feketemunka és az alacsony urbanizációs szint, Kovászna megyében a nagyobb feketemunka és a beírt bérek alacsony szintje, Maros megyében pedig a korszerkezeti arány magyarázza.

A lakossági hitelekhez hasonlóan rosszul szerepelnek a székelyföldi megyék az aktív vállalatokra eső hitelek szerinti rangsorban is, ahol Hargita megye utolsó (megegyezik a lakossági hitelek rangsorával), Maros megye helyezése nagyjából azonos a lakossági hitel rangsorával, Kovászna megye pedig valamivel rosszabbul szerepelt (39. az országos rangsorban). Az alacsony hitelszint Maros megyében elsősorban a bezárt vállalatok nagy mértékének köszönhető, Kovászna megyében a vállalati hitelek gyenge növekedésének, Hargita megyében pedig az alacsony urbanizációs foknak, a sok mezőgazdasági és fafeldolgozó szegmensben tevékenykedő alacsony tőkésítésű és hitelképes vállalatnak.

A realitás tehát lehet, hogy nem annyira fekete, mint ahogy azt a mutatók jelzik. Az azonban tény, hogy Kovászna megye a 2005-ös, viszonylag jó országos pozícióját fokozatosan elvesztette (ez majdnem minden vizsgált mutatóra érvényes), a gazdasági válság pedig erőteljesebben érintette. Az országos rangsorban Hargita megye hasonlóan rosszul szerepel (2009-ben), mint Kovászna megye, de pozíciója stabil, a válság pedig, véleményem szerint közepesen érintette. Megemlítendő, hogy a megye (Hargita) a lakosra vetített aktív vállalatok számában nagyon jó helyezést ért el (6. az országos rangsorban), azonban ezek többnyire alacsony tőkével rendelkező építőipari és fafeldolgozó vállalatok. A három székelyföldi megye közül egyedül Maros megyének sikerült enyhén javítania helyezését, úgy tűnik, a megyét kevésbé viselte meg a jelenlegi válság.

Irodalomjegyzék, hivatkozások

Anuarul Statistic al României 2005–2009 [Romániai Statisztikai Évkönyvek, 2005–2009], București, Institutul Național de Statistică.

- BĂŢE, Grigore: *Mecanismul creditării în procesul de trecere de la economia etatizată la economia de piaţă* [A hitelezési mechanizmus a piacgazdaságra való áttérés tükrében], Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj Napoca, Facultatea de Ştiinţe Economice şi Gestiunea Afacerilor, Ph.D. értekezés, Cluj-Napoca, 2008.
- Banca Naţională a României: *Comportamentul financiar al populaţiei şi agenţilor economici în profil teritorial, 2005, 2007, 2008, 2009*. www.bnro.ro [A lakosság és a vállalati szektor pénzügyi magatartása területi bontásban]
- European Banking Federation: *EU Banking Sectors, Facts and Figures*, EBF, Bruxelles, 2010.
- GÁL Zoltán: A regionális tudomány új irányzata: a pénzügyi földrajz, *Tér és Társadalom*, 2000/2-3., 9-21. p.
- HORVÁTH Gyula: *Európai regionális politika*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 1998.
- HUSZTI Ernő: *Banktan*, Tas-11 Kiadó, Budapest, 2002.
- LOSONCZI Csaba – MAGYAR Gábor: *Pénzügyek a gazdaságban*, Juvent Kiadó, Budapest, 1994.
- MAZILU, Dumitru: Locul şi rolul băncilor în dezvoltarea economiei şi comerţului fiecărei ţări în context regional şi mondial, [A bankok helye és szerepe a gazdaság és kereskedelem fejlődésében regionális és világviszonylatban], *Revista de Drept Commercial*, 2006/4., 118-132. p.
- NAGY István: *Székelyföld gazdasági fejlettségének pozicionálása. A külföldi működő tőke és a pénzügyi szektor hatása a regionális fejlődésre*, Pécsi Tudományegyetem Regionális Politika és Gazdaságtan Iskola, PhD-értekezés, Pécs, 2010.
- TARDOS Gergely – VOJNITS Tamás: Meddig tarthat a lakossági hitel boom Magyarországon? *Hitelintézeti Szemle*, 2006/1-2., 1-21. p.
- VÁRHEGYI Éva: *Bankprivatizáció*, ÁPV Rt., Budapest, 1996.
- WÁGNER Ildikó: *A magyarországi bankrendszer térszerkezeti elemzése*, Pécsi Tudományegyetem Regionális Politika és Gazdaságtan Iskola, PhD-értekezés, Pécs, 2004.

Jegyzetek

¹ A hitelszövetkezetek a román parlament által elfogadott 2002. évi CC. törvénnyel módosított és kiegészített, 2000. évi 97., a hitelszövetkezetekről szóló sürgősségi kormányrendelet szerint működnek. A „módosítás” a Nemzeti Bank felügyelete alá rendelte és a népbankok mintájára átszervezte a korábban a fogyasztási szövetkezetek kötelékében és annak rendszerében működő hitelszövetkezeteket. Az új (hálózati) rendszer (CREDITCOOP) tagjai a hitelszövetkezetek szövetségében létrehozott Központi Pénztár (Casa Centrală), ennek fiókintézetei és az ehhez a rendszerhez társult hitelszövetkezetek. A mai hálózatnak, ami a Központi Pénztárból, 16 megyei vagy

megyei központi fiókintézetéből és 133 hitelszövetkezetből áll, hozzávetőlegesen 65%-a faluhelyen működik, a bankokkal lényegében azonos műveleti hatáskörrel (nem vonzhatnak azonban letéteket). Sajátos hitelezési termékköre: magángazdaságok mezőgazdasági és állattenyésztési termelő tevékenységének a hitelezése, az agrárgazdaságból származó termékkereskedelem hitelezése, kisipari és kézműipari tevékenységet finanszírozó hitelformák, lakáshitelek (lakásépítési, felújítási, közművesítési kölcsönök), fogyasztói magánhitelek, családi magánhitelek, egyéb gazdálkodási hitelek. A kölcsönfelvétel feltétele a hitelszövetkezeti tagság és a hitel 10%-ának megfelelő betéti alap jegyzése. Rövid- és középtávra (3 év lejáratra) vehetők fel kölcsönök.

² A romániai statisztika külön tartja nyilván a kormányzati intézmények, a magánszektor és a lakosság által felvett hiteleket. A lakossági és a vállalati hiteleket a továbbiakban magánszektor-hitelek megnevezéssel használom.

³ CRB: a hitelintézmények kockázatainak csökkentése céljából a BNR a 2004. évi 4. sz. határozat alapján létrehozta és működteti a Banki Kockázatok Központját (CRB). A CRB olyan központ, amely banki kockázati és bankkártya csalásokról gyűjt, feldolgoz és közvetít információkat, figyelembe véve és betartva a banki titoktartást. A banki kockázati információkat a hitelintézmények kötelesek bejelenteni, ez tartalmazza a hitelfelvevő (kivéve hitelintézményi szektor) adatait, valamint a hazai, illetve külföldi pénznemben kötött műveletet, mely kockázatára a hitelintézmények ki vannak téve. A CRB a maga során ezeket az adatokat összegzi, feldolgozza és kérésre, megfelelő összeg fejében, továbbítja. Az adatmozgás egy BNR által engedélyezett jelszó alapú elektronikus hálózaton folyik. Jelentési kötelezettsége akkor van egy hitelintézetnek, ha az egy ügyfélre eső kockázati kitettség 20 ezer lej (kb. 5500 euró) fölötti, illetve, ha a kliens természetes személy és adóssága kisebb, mint a fenti összeg, de adósságszolgálatára meghaladja a 30 napot. A hitelintézmények a CRB-nek havonta egyszer, 1–17-e között, közlik az előző havi banki kockázataikat. *Biroul de credit*: A BAR Rt. adattárát, 24 romániai bank kezdeményezésére 2003 végén alapították 1 millió euró tőkével, és 2004. február 16-án jegyezték be a Cégbönyvbe. Fizikai személyekről tartalmaz hitelinformációkat. Minden bank lejelenti a negatív (tartozások) adatokat, a pozitív adatokat azonban jelenleg kb. 10 bank jelenti csak. A bankok ezen információkat számításba kell hogy vegyék (fizetés terheltsége, rossz fizető stb.) a hitelek megadásánál. A tervek szerint a lízingscégek, a telefontársaságok és a közüzemek is fognak ebbe a rendszerbe jelenteni.

⁴ A jelenlegi számítások a Román Nemzeti Bank (BNR) által kérésre szolgáltatott adatok alapján voltak kiszámolva. Érdekes módon a BNR honlapján található adatok szerint ez az arány jóval magasabb, eléri az 50%-ot. A hitel nagyságában is találhatóak különbségek a két adatsor között (15%-os eltérés). A különbség okára a mai napig nem kaptam választ a BNR-től.

⁵ Romániában a népsűrűség 90,7 lakos/km², Maros megyében 86,9 lakos/km², Kovászna megyében 60,3 lakos/km², Hargita megyében pedig 49,2 lakos/km². Az urbanizáltsági arány Romániában 55%, Maros megyében 53%, Kovászna megyében 51%, Hargita megyében pedig 44%.

- ⁶ A lakossági hitelek 31%-a Bukarest-Ilfov régióban, 70%-a pedig 14 megyében található.
- ⁷ A lehetséges okok között van a lej gyengülése és az ennek tudható devizabeli hitelek lejben számolt értékének a növekedése. Az adatok hiányában azonban ezt nem lehetett vizsgálni.
- ⁸ Romániában a gazdasági válság hatására 2009-ben indult az első lakásvásárlást elősegítő állami támogatást élvező program (Prima Casa).
- ⁹ Külföldi valutában felvett hitel, amelyet az adott külföldi pénznemben kell törleszteni.
- ¹⁰ Bukarestben volt kiadva a vállalati hitelek mintegy 40%-a.
- ¹¹ A legnagyobb devizás aránnyal rendelkező megye 42., a legkisebb aránnyal rendelkező pedig 1. a sorrendben.
- ¹² A 19 év alatti és 65 év fölötti személyek nehezen és kivételes esetben juthatnak hitelhez. Kovászna és Hargita megyében a 65 év fölötti lakosság 13,7%, illetve 14% (az országos rangsorban 12., illetve 14. megyék), Maros megyében 15,3% (országos átlag 14,9%).